Номінація «Розробка уроку зарубіжної літератури для 5–9 класів НУШ»

Лілія Кислюк,
учитель зарубіжної літератури,
вища кваліфікаційна категорія,
ліцей села Кримне Дубечненської сільської ради
Ковельського району Волинської області

Чудове свято — чудові перетворення

Урок-подорож за твором Ч. Дікенса «Різдвяна пісня в прозі» (6 клас)

УДК 373.5.016:821.09(410)(092)ДІКЕНС
https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.3.371516

Тема уроку: Чарльз Дікенс (1812-1870) — англійський письменник. «Різдвяна пісня в прозі». Подорож Скруджа у часі й просторі як можливість осягнути своє життя.

Мета уроку: ознайомити з художнім світом Ч. Дікенса, з історією створення повісті «Різдвяна пісня в прозі», розкрити зміст назви; вдосконалювати навички роботи з текстом, *простежити* шлях Скруджа Різдвяної ночі, *спостерігати* за змінами у поведінці та характері Скруджа (душевною трансформацією героя); *формувати* активне ставлення до прочитаного; *розвивати* навички логічного мислення, спостережливість, зв'язне мовлення, образне мислення, художні нахили та здібності учнів засобами мистецтва; *виховувати* прагнення розуміти інших людей, бажання самовдосконалюватися, людяність, доброту, милосердя.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Форма уроку: урок-подорож.

Обладнання: портрет Ч. Дікенса, текст повісті та малюнки-ілюстрації до твору, опорні схеми-конспекти.

© Лілія Кислюк, 2026

ХІД УРОКУ

1.Актуалізація опорних знань.

Діалогічний практикум «Обміняймося думками!»

Свята люблять усі. Адже це можливість відпочити, отримати подарунки, відвідати близьких людей, друзів… Наближається одне з найпрекрасніших свят — свято Різдва.

— Що ви знаєте про Різдво?
— Як святкують Різдво в Україні?
— Як святкують Різдво в інших країнах?
— Як святкують Різдво в Англії?
— Чому цей день такий жаданий?
— Що означає Різдво в житті людини?

За відповідями на ці та інші запитання звернемося до англійського письменника XIX століття Чарльза Дікенса.

II. Мотивація навчальної діяльності. Оголошення теми і мети уроку.

Вступне слово вчителя.

«Він сам себе виховав». Так пізніше скаже про свого сина Чарльза батько письменника. Чому? Про це ми дізнаємося зараз, а почнемо знайомство із чудовим твором під назвою «Різдвяна пісня в прозі, або Різдвяне оповідання з привидами». Доведеться вирушити у мандрівку, та ще й фантастичну. Отож уперед!

Запис в зошитах теми уроку.

III. Робота над темою уроку.

Чарльз Дікенс — один із найвидатніших письменників Англії XIX століття. Народився він у передмісті Портсмута Лендпорті в родині дрібного службовця. В дитинстві захоплювався театром, літературою, улюбленими книжками Чарльза були «Робінзон Крузо» і «Дон Кіхот», з величезним задоволенням навчався в школі.

Але дитинство Дікенса було зруйноване банкрутством та арештом батька. З десяти років хлопчик змушений був працювати, щоб заробляти на прожиток своєї сім'ї. Про 12-16-годинну працю на лондонській фабриці вакси, де Чарльз наклеював ярлики, він згадував із жахом і смутком.

Юнак наполегливо займався самоосвітою, працював у конторі юриста, судовим репортером. Через деякий час він посів чільне місце серед англійських журналістів. В одній із англійських газет з'явилося його перше оповідання «Нариси Боза». Попереду були роки важкої праці й слава, яку принесли твори «Олівер Твіст», «Записки Піквікського клубу», «Домбі і син», «Девід Коперфілд» , «Картини Італії», «Американські нотатки», «Холодний будинок», «Важкі часи», «Крихітка Дорріт», «Великі сподівання», «Ваш спільний друг». У Різдвяні дні 1843 року Дікенс увійшов в будинки англійців і приніс їм подарунок — казку з привидами й духами, названу «Різдвяною піснею у прозі».

Дорослий Дікенс на все своє життя зберіг почуття жалю до бідняків, співчував їм і допомагав чим міг. Своєю літературною діяльністю Чарльз Дікенс прагнув привернути увагу суспільства до жахливої несправедливості, до знедолених. Дікенс дуже любив різдвяні свята. Він бачив у них прояв природної доброти та життєлюбства народу, простих, але щирих веселощів, без яких життя бідняків було б ще злиденнішим і сумнішим.

Слава не змінила демократичних поглядів письменника. Він любив людей, був завжди самостійним у висловлюваннях. Митець вірив у те, що немає нічого сильнішого за людину, що будь-яке зло можна побороти зусиллям людської волі.

Письменника знають навіть ті, хто ніколи не читав Дікенса, а лише дивився діснеївський мультиплікаційний серіал «Качині історії» Одного з головних його персонажів звати Скрудж Мак Дак. Це дядько пустотливих каченят, багатий бізнесмен, улюбленою розвагою якого є купання у купі власного золота.

Образ скупого Мак Дака , для якого гроші, прибуток — понад усе, але все ж таки його серце відкрите й вічним духовним цінностям, автори списали з головного героя твору Дікенса «Різдвяна пісня у прозі».За мотивами цього твору знято безліч кіно- і мультфільмів, а ім'я головного героя стало прозивним: Скруджем називають будь-яку скупу людину, жмикрута, для якого гроші замінили всі інші життєві цінності.

Евристична бесіда

— Чому Дікенса називали письменником, якого любили всі?*(Бо він думав про народ, співчував знедоленим, намагався поліпшити їх життя).*

— Завдяки яким якостям Чарльз здолав усі життєві негаразди? *(Працелюбність, наполегливість, віра в себе, любов до людей).*

— Чому батько сказав що Чарльз сам себе виховав? *(Бо він усього в житті досягнув сам).*

Мистецтвознавчий практикум: робота з літературознавчими термінами (запис в зошити).

Різдвяне оповідання — літературний жанр, що належить до календарної літератури і має певні особливості. Воно містить морально-християнську ідею, підкреслює цінність людського життя, теплих стосунків між людьми, стверджує необхідність милосердя та співчуття, закликає допомагати знедоленим. Дія різдвяного оповідання приурочена до різдвяних свят та відбувається протягом однієї різдвяної ночі; з героєм твору відбуваються дива; оповідання має щасливий фінал.

Саме Ч. Дікенса вважають засновником цього жанру. Дікенс оспівує красу свята Різдва і тому називає твір піснею, а глави-строфами.

Учитель Лілія Кислюк на уроці

Пісня — це віршований ліричний твір, що складається зі строф (ритмічно завершених частин твору).

Історія задуму та створення «Різдвяної пісні в прозі».

Повідомлення учня.

Виникнення Різдвяних повістей Дікенса має свою історію. У лютому 1843 року вчений-економіст Сміт, представник передової англійської інтелігенції, член державної комісії з питань дитячої праці, попросив Дікенса як письменника, який мав всенародну популярність та повагу, виступити в пресі за проведення закону про обмеження робочого дня на заводах і фабриках. Він повідомив Дікенсу страшні факти про дикі умови праці фабричних робітників і зокрема факти про експлуатацію дітей на промислових підприємствах. Письменник повністю поділяв погляди Сміта та його прогресивних однодумців і погодився виступити з протестом проти експлуатації дітей. Він сам працював на фабриці й добре знав, про що йдеться.

У 40-і роки XIX століття Дікенсом було видано «Різдвяний» цикл», який складається з 5 повістей: «Різдвяна пісня у прозі» (1843), «Дзвони» (1844), «Цвіркун за вогнищем» (1845), «Битва життя» (1846), «Одержимий» (1848).

«Різдвяні повісті» Ч. Дікенс об'єднав під спільним заголовком «Christmas Books» («Різдвяні книги»). Вони виходили окремими книжками до Різдва, наприкінці грудня.

IV. Робота з текстом повісті.

Коментоване виразне читання і аналіз частини I («Куплет перший. Привид Марлі»).

Бесіда за прочитаним.

— Яку головну інформацію ми отримуємо, ознайомившись зі змістом I строфи «Марлеєва тінь»? *(Знайомимось з головним героєм повісті Ебенезером Скруджем).*

— Чому повість починається звісткою про те, що помер якийсь Марлей*? (Марлей був компаньйоном Скруджа, його єдиним другом).*

— Чи вразила Скруджа втрата єдиного друга? (*Ні, не дуже. Адже він працював навіть у день похорону Марлея).*

— Як ви думаєте, чому Скрудж залишив Марлеєве ім'я на вивісці й відгукується на це ім'я? *(Можливо, по-перше, таким чином він хотів зберегти пам'ять про померлого друга; по-друге, не хотів витрачати зайвих грошей на зміну вивіски. Йому було однаково, як його називатимуть, аби тільки процвітала його торгова спілка, тільки б пливли до нього прибутки).*

— Зачитайте портрет Скруджа й поміркуйте, чому автор дає такий детальний опис героя. У чому полягають особливості цього портрета та яке значення він має для розуміння образу Скруджа як літературного героя**?**

Висновок. Автор знайомить нас зі Скруджем, починаючи із рис його характеру до зображення зовнішності, яка безпосередньо пов'язана з його способом життя. «Холодом душі» обумовлена його поведінка й зовнішність. Але проблема в тому, що зовнішність Скруджа не просто неприємна — вона є дзеркальним відбитком внутрішньої сутності Скруджа. Так автор використовує портрет для розкриття характеру героя.

— Чи є хоч щось приємне в Скруджеві*? (Ні, абсолютно нічого. Він «жмикрут», заздрісний, жадібний, невблаганний, потайний, ніколи не був щедрим, благородним. Основні риси характеру автор подає метафорично, порівнюючи його з кременем, слимаком, холодом, інеєм).*

— Де ми зустрічаємось зі Скруджем напередодні Різдва? *(У його конторі, він працює навіть тоді, коли люди готуються до свята. Він не тільки сам*

Учитель Лілія Кислюк з учнями ліцею села Кримне Дубечненської сільської ради Ковельського району Волинської області

перебуває на роботі, а й утримує там свого єдиного клерка).

— Що ви можете сказати про ставлення Скруджа до свого службовця? *(Він його не вважає за людину, не зачиняє дверей, щоб наглядати за писарем, робоче місце якого розташоване в тісному, темному, холодному закамарку, схожому на діжку. Скрудж тримає біля себе вугілля, щоб писар зайвий раз не підкинув його в коминок (не комин, а коминок —маленький, щоб менш вугілля витрачалося). Писар мерзне, замотує шию хустиною та пробує зігрітися хоч біля свічки).*

— Яка подія порушує загальний стан темряви, туману, холоду? (*З'являється племінник Скруджа. Він радісний, рум'яний, гарний. Він бажає веселого Різдва).*

— Як сприйняв Скрудж вітання племінника? Чи так відповідають на побажання добра й благополуччя?

— Що приносить людині Різдво? Які це дні? *(«Найкращий в цілому році», «добрий, веселий, ласкавий, привітний день! Єдиний з довгих днів, коли всі вузькі серця ширшають, єдиний день, коли всіх бідних людей вважають за своїх товаришів у житті, а не створіннями іншої породи»).*

— Який сенс появи в конторі Скруджа двох добродіїв із благодійного товариства? *(Відмовивши їм у пожертвах на користь бідняків, Скрудж сам підтвердив свій статус людини з безжалісною душею. Він не здатен на співчуття. Скрудж виділяє пожертви тільки на тюрми, робітні дома. Він приходить до страшного людиноненависницького висновку: «Коли б вони (бідняки) згодилися швидше вмерти... то ще й краще було б: поменшало б трохи людей, а то вже намножилося!..»).*

— Поясніть сенс відвідин Скруджа привидом Марлея. *(Хтось мав сказати Скруджеві про найважливіше, про душу. Тож автор приводить Марлея з того світу, щоб Скрудж прислухався до нього).*

— У розмові привида Марлея зі Скруджем знову виникає вислів «діловий чоловік»? Чи збігається його значення в розумінні Скруджа й Марлеєвої тіні? (*Для Скруджа вислів «діловий чоловік» пов'язаний із накопиченням багатств, зміцненням «діла». Марлей після смерті усвідомив, що головною справою життя мало бути зовсім інше. «Моє діло мусило бути — всі люди, спільне добро. Любов, співчуття, терпіння, доброчинність, — оце все було діло! Торгові справи були тільки краплею того моря справ, що мені було призначено»).*

— Як ви гадаєте, чому привид Марлея найбільше страждає саме о цій порі року, напередодні Різдва? (*Можливо, тому, що Марлей у дні Різдвяних свят був особливо безсердечним і жорстоким).*

— Чи є вихід для Скруджа? (*Так. Марлей обіцяє йому надію й можливість змінитися, пов'язану із трьома Духами Різдва*).

Висновок. Відвідини Марлеєвої тіні не тільки налякали Скруджа, але й дали йому можливість стати на шлях змін, а відтак у нього ще є шанс врятувати душу від вічних страждань, повернутися до християнських цінностей: милосердя, любові, прощення й добра. І автор використовує для цього фантастичні елементи оповіді.

V. Фізкультхвилинка.

VI. Закріплення знань , умінь і навичок
Мистецтвознавчий практикум.

(Демонстрування слайдів з обкладинками видань повісті «Різдвяна пісня в прозі».)

— Розгляньте обкладинки різних видань повісті «Різдвяна пісня в прозі».

— Порівняйте зображення. Яке з них найбільше відповідає вашим уявленням?

— На вашу думку, яка з обкладинок найкраще відображає внутрішній світ головного героя?

VII. Підбиття підсумків уроку. Рефлексія.

Слово вчителя.

Різдвяна історія Дікенса схожа на казку зі щасливим кінцем. Як і кожна казка, вона має свій підтекст. Письменник нагадує людям, що часто у своїх нещастях винні вони самі, вони здатні змінити життя на краще, жити у мирі і злагоді, бути добрими і милосердними. Потрібно хоча б іноді аналізувати власні вчинки, і тоді стануть зрозумілими помилки, які треба виправляти завжди вчасно. Так думав письменник, який бажав бачити всіх людей щасливими. Дехто вважає, що його мрії були ілюзорними, та все ж він змушував людей замислитися над власним життям.

Складання сенкану на тему «Різдво».

Різдво
Величне, світле
Приходить, радує, дарує
Людей усіх добром єднає
Свято

Вправа «Свічечки побажань».

Перед вами маленький вогник — запалена свічка, який несе тепло, світло та надію на добро та щастя, а у себе ви бачите маленькі паперові свічечки. Спробуймо їх запалити своїми теплими побажаннями. Напишіть на свічечці побажання, що потрібно цінувати в житті. (*На дошці намальована велика ялинка, до якої діти прикріплюють підписані свічечки*).

VIII. Домашнє завдання.

1. Прочитати II, III, IV строфи «Різдвяної пісні у прозі».
2. Намалювати ілюстрації до уривка повісті.